

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колесниченко А.Н. Криминалистическая характеристика преступлений [Текст]: учеб. пособ. / А.Н. Колесниченко, В.Е. Коноваюва. — Харьков: Юрид. ин-т, 1985. - 91 с.
- 188 Салтевський М.В. Криміналістика [Текст]: підруч. / М.В. Салтевський. - К.: Кондор, 2008. -159 с.
3. Шевчук В.М. Методика розслідування контрабанди: проблеми теорії та практики [Текст]: моногр. / В.М. Шевчук. — Х.: Право, 2003. — 280 с.

О.В. БАТЮК кандидат юридичних наук, доцент Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ВЧИНЕНИХ В ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ЗАКЛАДАХ

Актуальність теми визначена тим, що успішне досягнення кінцевих та проміжних цілей розслідування злочинів, вчинених засудженими в пенітенціарних установах, суттєво залежить від правильності вирішення органами дізнання й досудового слідства ряду кримінально-процесуальних, тактико-криміналістичних та пов'язаних з ними організаційних проблемних питань. Визначенню кола, характеру та шляхів вирішення таких питань на практиці могла сприяти їх науково-теоретична розробка.

Уперше науково-теоретичну розробку даної проблематики почали здійснювати в середині 70-х років минулого ХХ століття кафедра криміналістики Вищої школи МВС колишнього СРСР, керівниками котрої були Р.С. Белкін та Г.Г. Зуйков. Науковий пошук вівся досить активно. Тільки в період 1979- 1989 років було опубліковано чимало робіт (В.Є Коломеєць [1], А.М. Лантух [2], М.А. Петуховський [3], З.Д Смітєнко [4] та ін.), спеціально присвячених різним актуальним питанням, що виникають у практиці порушення кримінальних справ та розслідування злочинів, вчинених засудженими в місцях позбавлення волі. Методиці розслідування окремих видів злочинів у пенітенціарних установах присвячений спеціальний додаток до другого тому підручника з криміналістики для юридичних вищих навчальних закладів МВС СРСР (1970 р.), до авторського колективу якого входили фахівці з розробки криміналістичних питань розслідування злочинів у місцях позбавлення волі М.П. Хілобок і В.Є. Жарський [5]. Особливостям діяльності органів дізнання й досудового слідства у ВК приділяли увагу на сторінках своїх робіт (із загальних для кримінального судочинства питань) відомі вчені — процесуалісти та криміналісти: Р.С. Белкін [6], І.М. Лузгін [7], С.В. Бородин [8], І.М. Гуткін [9] та інші.

Ознайомлення з опублікованими роботами стосовно проблем розслідування злочинів у пенітенціарних установах дає підстави стверджувати, що їх змістом переважно охоплюються питання організації та діяльності органів дізнання й досудового слідства стосовно системи загальноприйнятих наукових положень криміналістичної тактики й методики розслідування окремих видів злочинів. Тактико-криміналістичні рекомендації детально розглядаються й на сторінках робіт, назви яких традиційно відносяться до галузі науки кримінального процесу та науки управління, наприклад, навчальні посібники "Порушення кримінальних справ про злочини, вчинені засудженими у ВТУ" [3], "Особливості застосування запобіжних заходів у ВТУ"[10], Внутрішньовідомчий контроль і прокурорський нагляд за дізнанням в системі ВТУ" [11].

На наш погляд, варто розглянути деякі з названих робіт детальніше. Так, наукове дослідження М.А. Петуховського "Порушення кримінальних і прав про злочини, вчинені засудженими у ВТУ" [3], вигідно вирізняється з-поміж раніше опублікованих робіт інших авторів, котрі висвітлювали лише деякі питання теорії й практики порушення кримінальних справ при вчиненні злочинів у специфічних умовах місць позбавлення волі.

Цей посібник, по суті, є першою комплексною роботою, в якій усебічно досліджуються організаційні, процесуальні й тактико-криміналістичні проблеми, що виникають на стадії порушення кримінальних справ про злочини, вчинені засудженими у пенітенціарних установах. Висунення та способи вирішення цих проблем автор подав на підставі широкого узагальнення матеріалів практики й глибокого аналізу кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства.

Особливого схвалення заслуговують науково-теоретичний рівень і практична цінність викладення таких питань, як значення законності та обґрунтованості порушення кримінальних справ для укріплення правопорядку у пенітенціарних установах; коло посадових осіб, які визнаються органом дізнання у цих установах; діяльність різних представників адміністрації ВК при виявленні ознак злочинів, що залежить від їх процесуальної компетенції та конкретних посадових (адміністративних) обов'язків; допустимі межі й доцільність здійснення ряду режимних заходів в інтересах уточнення підстав для порушення кримінальних справ; можливості збирання інформації в процесі попередньої перевірки заяв та повідомлень про злочини для успішного проведення розслідування на його початковому етапі.

Усі ці та інші положення переконливо аргументуються. Це стосується й тих питань, з приводу яких висуваються різні точки зору (наприклад, щодо процесуального характеру діяльності органів дізнання й досудового слідства на стадії порушення кримінальних справ, про віднесення до органів дізнання начальників слідчих ізоляторів, про недопустимість підміни начальників ВК як органу дізнання управлінськими апаратами та їх посадовими особами). Автор не ухиляється від розгляду подібних спірних питань і вирішує їх, переконливо обґрунтовуючи власну думку.

Окремо слід відзначити роботу М.А. Петуховського "Дізнання і попереднє слідство у виправно-трудовах установах" [12], у якій автор зроби, на нашу думку, першу спробу комплексного висвітлення проблем розслідування злочинів, вчинених у пенітенціарних установах. У посібнику розглядаються питання теорії й практики, що виникають при порушенні кримінальних справ та розслідуванні злочинів в умовах виправно-трудовах установ, викладаються основні чинники, котрі впливають на особливості діяльності слідчих апаратів та адміністрації пенітенціарних установ по розкриттю злочинів, вчинених особами, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі. У цій роботі наводяться рекомендації щодо найбільш ефективного провадження цієї діяльності.

Огляд сучасного стану досліджень з проблем розслідування злочинів, вчинених у пенітенціарних злочинах, дозволяє говорити про те, що їх розробка майже не ведеться. Можна назвати єдину роботу В.П. Філонова і А.І. Фролова "Кримінально-виконавче законодавство України" [13], у частині другій котрої вони подають рекомендації щодо

розкриття та розслідування окремих видів злочинів, вчинених в установах із виконання кримінальних покарань у вигляді позбавлення волі.

Стосовно переважної більшості решти наукових праць, то вони стосуються головним чином питань боротьби зі злочинністю в місцях позбавлення волі у кримінологічному та правовому аспектах (наприклад монографія авторського колективу під керівництвом О.Г. Колба "Установа виконання покарань як суб'єкт профілактики злочинів" [14], дослідження В.М. Синьова, В.І. Кривуші та О.В. Беци "Теоретичні основи перевиховання засуджених" [15] та ін.

Як висновок зазначимо, що відповідний науковий пошук головним чином зводиться до з'ясування характерних для типових ситуацій вчинення злочинів у пенітенціарних установах їх розслідування з огляду на певні закономірності виникнення слідів злочину, тобто закономірності, на формування й виявлення яких можуть справляти і справляють вплив специфічні умови, притаманні цим установам. У свою чергу врахування цих закономірностей дозволяє визначити правомірні й тактично ефективні засоби (прийоми) діяльності органів дізнання та досудового слідства в тій чи іншій ситуаційно-типовій обстановці розслідування злочинів, вчинених у пенітенціарних установах.

Розробка науково обґрунтованих рекомендацій, що враховують специфіку типових ситуацій, які виникають під час провадження розслідування у пенітенціарних установах, передбачає використання всього різноманіття сучасних досягнень криміналістики та кримінального процесу. Це тим більш необхідно з урахуванням того, що наукові основи криміналістики й кримінального процесу мають універсальний характер.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Коломеец В.К. Особенности производства дознания и первоначальные следственные действия в местах лишения свободы / Коломеец В.К. — Свердловск, 1979. — 68 с.
2. Лантух Л.М. Первоначальный этап расследования преступлений, совершаемых осужденными в ИТУ / Лантух Л.М. — Рязань, 1976. — 78 с.
3. Петуховский М.А. Возбуждение уголовных дел о преступлениях, совершённых осужденными в ИТУ / Петуховский М.А. — Рязань : ВСШ МВД СССР, 1977. - 117 с.
4. Смитиенко З.Д. Внутриведомственный контроль и прокурорский надзор за дознанием в системе ИТУ : учебно-практическое пособие / Смитиенко З.Д. - К., 1976. - 53 с.
5. Криминалистика : учебник / под ред. Р.С. Белкина, Г.Г. Зуйкова. Т. 2. Приложение. — М. : Высшая школа МВД СССР, 1970 — 54 с.
6. Белкин Р.С. Очерки криминалистической тактики : учебное пособие / Белкин Р.С. - Волгоград : ВСШ МВД РФ, 1993. - 200 с.
7. Лузгин И.М. Методологические проблемы расследования / Лузгин И.М. - М. : Юрид лит., 1973. - 216 с.
8. Бородин С.В. Разрешение вопроса о возбуждении уголовного дела / Бородин С.В. - М., 1970. - С. 27.

9. Гуткин И.М. Меры пресечения в советском уголовном процессе / Гуткин И.М. - М., 1963. - С. 26.
10. Гусаков А.Н. Следственная тактика (в вопросах и ответах) : учебное пособие / Гусаков А.Н., Филющенко А.А. — Свердловск : Изд-во Урал, унта, 1991. - 148 с.
11. Смитиенко З.Д. Внутриведомственный контроль и прокурорский надзор за дознанием в системе ИТУ : учебно-практическое пособие / Смитиенко З.Д. - К., 1976. - 53 с.
12. Петуховский М.А. Дознание и предварительное следствие в исправительно-трудовых учреждениях (уголовно-процессуальные и тактико-криминалистические проблемы) : учебное пособие / Петуховский М.А. — М., 1979. - 191 с.
13. Филонов В.П. Уголовно-исполнительное законодательство Украины / Филонов В.П., Фролов В.А. - Донецк, 1998. - 654 с.
14. Колб О.Г. Установа виконання покарань як суб'єкт профілактики злочинів : монографія / Колб О.Г. — Луцьк : РВВ "Вежг" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. — 464 с.
15. Синьов В.М. Пенітенціарна педагогіка : навчальний посібник: В 2 ч. / Синьов В.М., Кривуша В.І., Беца О.В. - К. : РВВ КІВС гри УАВС, 1996. - Ч. 1 : Теоретичні основи перевиховання засуджених. — 121 с.